

Βουρλά

Summary :

Τα Βουρλά βρίσκονται στη χερσόνησο της Ερυθραίας, 35 χλμ. δυτικά της Σμύρνης. Ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα αυξήθηκαν ραγδαία οι ορθόδοξοι της πόλης, η οποία μέχρι το 1922 ήταν ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά κέντρα στη Μικρά Ασία και, ειδικά, στην ευρύτερη περιοχή της Σμύρνης.

Other Names

Βρύουλλα, Βρίουλλα, Βουρλάς, Βρουλά, Urla (σημ. ονομασία)

Geographical Location

Χερσόνησος της Ερυθραίας, δυτικά παράλια Μικράς Ασίας

Historical Region

Ιονία

Administrative Dependence

Καϊμακαμλίκι Βουρλών, βιλαέτι Αϊδινίου

1. Τοποθεσία – ονομασία

Τα Βουρλά βρίσκονται στη χερσόνησο της Ερυθραίας, 35 χλμ. δυτικά της [Σμύρνης](#) και περίπου 50 χλμ. δυτικά του [Τσεσμέ](#). Σε κοντινή απόσταση βρίσκονται οι αρχαίες [Κλαζομενές](#). Ο ίδιος ο οικισμός απλώνεται από τη θάλασσα έως τα πλησιέστερα υψώματα.

Η ονομασία του οικισμού προέρχεται από το ελληνικό «Βρύελα», όπως την αναφέρει ο Βυζαντινός χρονογράφος του 15ου αιώνα Δούκας.¹ Στα πρώτα οθωμανικά κατάστιχα της περιοχής, του 1451, συναντάμε το τουρκικό όνομα του οικισμού ως Urla.² Οι ελληνικές και ξένες αναφορές από το 17ο έως το 19ο αιώνα παραδίδουν το όνομα Βουρλά.³ Στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα συναντάμε πρώτη φορά την ονομασία του οικισμού ως «Βρίουλλα» από το Γαβριήλ Βουρλιώτη, διευθυντή της [Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης](#). Η ονομασία αυτή καθιερώθηκε και ήταν σε χρήση σχεδόν σε όλα τα επίσημα ελληνικά έγγραφα του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα. Ο τύπος Βουρλά θεωρήθηκε τότε, αν και λανθασμένα, παραφθορά των Βριούλλων, της παλαιάς βυζαντινής επισκοπής, η οποία όμως βρισκόταν σε άλλη γεωγραφική τοποθεσία. Με αυτό τον τρόπο προσπαθούσαν οι κάτοικοι να συνδέσουν την προέλευση και ιστορία του οικισμού με την Αρχαιότητα και τη Βυζαντινή περίοδο. Από τα δημοσιεύματα της εποχής εκείνης σχετικά με την προέλευση της ονομασίας των Βουρλών φαίνεται ότι το ζήτημα απασχολούσε αρκετά την ελληνική εγγράμματη ελίτ της περιοχής. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε το δημοσίευμα του Αργύριου Μοσχίδη, διευθυντή της Αναξαγορείου Σχολής των Βουρλών κατά το 1896-1899, στην [Αμόλθεια](#) της Σμύρνης στις 15 Ιουλίου 1904, ο οποίος επέμενε στην ορθότητα της ονομασίας «Βουρλά».⁴

2. Ιστορία

Τα Βουρλά εντάχθηκαν πρώτη φορά στα εδάφη των Οθωμανών στα τέλη του 14ου αιώνα από το Βαγιαζήτ Α΄ και παρέμειναν υπό οθωμανική κυριαρχία έως το 1402, χρονολογία της ήττας των Οθωμανών από τα στρατεύματα του Ταμερλάνου. Η δεύτερη περίοδος της οθωμανικής κυριαρχίας ξεκίνησε περίπου στα 1425-1426, όταν ο Μουράτ Β΄ κατέκτησε τα Βουρλά και την ευρύτερη περιοχή. Στο οθωμανικό κατάστιχο του 1451 τα Βουρλά καταγράφονται ως χωριό. Το 1467, στο επόμενο χρονολογικά οθωμανικό κατάστιχο, διαπιστώνουμε ότι είχαν μετατραπεί σε αυτοκρατορικό χάσι και αποτελούσαν έδρα [ναχιγιέ](#) που ανήκε στον [καζά](#) Σμύρνης.⁵ Ο πληθυσμός του χωριού στην καταγραφή αυτή ανερχόταν σε 42 νοικοκυριά. Την ίδια περίοδο στα Βουρλά υπήρχε η σημαντικότερη αγορά για τους μουσουλμάνους της περιοχής. Το 1523 τα καταστήματα και εισοδήματα των Βουρλών και των πέριξ οκτώ χωριών αφιερώθηκαν στο συγκρότημα κοινωφελούς χαρακτήρα (Külliye) της μητέρας του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή, το οποίο βρισκόταν στη [Μαγνησία](#) (Manisa).

Βουρλά

Σταδιακά τα Βουρλά αναπτύχθηκαν λόγω της εμπορικής δραστηριότητας του λιμανιού τους, της Σκάλας. Η εμπορική αυτή ανάπτυξη έφερε αρκετούς μετανάστες, τόσο μουσουλμάνους όσο και ορθοδόξους. Στις αρχές του 18ου αιώνα η πληθυσμιακή αυτή αύξηση είχε αποτέλεσμα τα Βουρλά να αναβαθμιστούν σε κωμόπολη, τουλάχιστον σύμφωνα με την πληροφορία των περιηγητών Richard Pockocke (1739) και Richard Chandler (1765).⁶ Παράλληλα τα Βουρλά, ειδικά από τα μέσα του 19ου αιώνα, άρχισαν να εξελίσσονται σε ένα από τα σημαντικά ελληνικά κέντρα της περιοχής.

Κατά την Ελληνική Επανάσταση δημιουργήθηκαν αρκετά προβλήματα με αποτέλεσμα να διακοπεί η λειτουργία των σχολείων, χωρίς όμως να σημειωθούν βιαιοπραγίες. Τα πράγματα χειροτέρεψαν κατά τη ελληνοτουρκική σύρραξη του 1897, όταν αρκετοί Έλληνες υπήκοοι, που είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή, είτε εγκατέλειψαν τα Βουρλά είτε αναγκάστηκαν να δεχθούν την οθωμανική υπηκοότητα για να προστατέψουν τις περιουσίες τους. Ο ελληνικός πληθυσμός υπέστη πλέον συστηματικές διώξεις κατά το 1912, με αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά το ελληνικό στοιχείο, ενώ το 1914 τα γύρω ελληνικά χωριά είχαν σχεδόν ερημώσει. Κατά το 1916 η πόλη των Βουρλών βομβαρδίστηκε από τα πολεμικά πλοία των Άγγλων και αρκετές καταστροφές προκλήθηκαν στα κτήριά της.

Στις 18 Μαΐου 1919 η πόλη καταλήφθηκε από τα ελληνικά στρατεύματα, χωρίς όμως να υποχρεωθούν να εγκαταλείψουν τα Βουρλά οι μουσουλμάνοι κάτοικοί τους. Στις 12 Σεπτεμβρίου 1922, μετά την αποχώρηση των ελληνικών δυνάμεων, τα Βουρλά ανακτήθηκαν από τα τουρκικά στρατεύματα. Κατά τη διάρκεια της επανάκτησης της πόλης, πυρκαγιά κατέστρεψε εκκλησίες, σχολεία, καταστήματα και σπίτια, ενώ θανατώθηκε σημαντικός αριθμός ελληνορθοδόξων. Οι υπόλοιποι εγκατέλειψαν την πόλη και εγκαταστάθηκαν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, όπως στην Κρήτη, την Αθήνα, την Πάτρα, τη [Σάμο](#), τη [Χίο](#), τη [Μυτιλήνη](#), τη Χαλκίδα, τη [Νάξο](#) και τη Θεσσαλονίκη.

3. Πληθυσμός

Η ανάπτυξη του ορθόδοξου στοιχείου της πόλης, όπως συνέβη και με άλλες πόλεις της Μικράς Ασίας, οφειλόταν κυρίως σε τρεις παράγοντες: στη μετανάστευση Ελλήνων λόγω πολεμικών γεγονότων στην κυρίως Ελλάδα, όπως τα Ορλωφικά, στις οικονομικές δυνατότητες που παρείχε ο ίδιος ο τόπος και, τέλος, στη σχετικά αρμονική συμβίωση μεταξύ μουσουλμάνων και ορθόδοξων κατοίκων μέχρι τους κλυδωνισμούς του 20ού αιώνα.

Για τα πρώτα χρόνια της οθωμανικής κατάκτησης δε διαθέτουμε πληροφορίες για τον αριθμό των κατοίκων στα Βουρλά. Γνωρίζουμε ωστόσο ότι στην περιοχή είχαν εγκατασταθεί Τούρκοι και είχε ιδρυθεί τζαμί ήδη από την εποχή του εμίρη του [Αϊδινίου](#) Ιμπραήμ Μπέη που ήταν γνωστό ως Fatih İbrahim Bey Camii.⁷ Στα κατάστιχα των ετών 1467, 1478 και του 1528 δεν απαντώνται ορθόδοξοι χριστιανοί.⁸ Αργότερα, στις καταγραφές του δεύτερου μισού του 16ου αιώνα, συναντάμε την παρουσία 1.500 (φορολογούμενων) χριστιανών που είχαν εγκατασταθεί σε δύο συνοικίες.⁹ Την ίδια περίοδο ο πληθυσμός των μουσουλμάνων ανερχόταν σε 3.500 άτομα. Μάλλον αυτή η ξαφνική δημογραφική αλλαγή έγινε λόγω υποχρεωτικής μετοικεσίας (sürgün) του ορθόδοξου πληθυσμού του 1566 από τη Χίο προς τα Βουρλά.¹⁰ Οι πληροφορίες μας για τη δημογραφία των κατοίκων το 17ο αιώνα είναι ανεπαρκείς. Όμως τον επόμενο αιώνα, σύμφωνα με τη πληροφορία του Richard Pockocke, ο αριθμός των ορθόδοξων νοικοκυριών ανερχόταν σε 500.¹¹ Όλο το 18ο αιώνα και μέχρι το 1821 υπήρχε ρεύμα [μετανάστευσης](#) προς τα Βουρλά από τον ελλαδικό χώρο, κυρίως από την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. Αργότερα, από το 1830 έως τα τέλη του 19ου αιώνα, παρατηρούνταν μετανάστευση νησιωτών, ειδικά Ναξίων, προς τα Βουρλά λόγω του πλούτου και της εμπορικής δραστηριότητας του λιμανιού τους. Κατά τη διάρκεια αυτού του αιώνα αυξήθηκε ραγδαία ο πληθυσμός των ορθόδοξων χριστιανών της πόλης.

Αρκετοί ορθόδοξοι κάτοικοι είχαν ελληνική υπηκοότητα και ο αριθμός αυτός μεγάλωνε συνεχώς, καθώς τα παιδιά τους έπαιρναν επίσης την ελληνική υπηκοότητα. Σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα η πόλη είχε μετατραπεί σε μια «ελληνική» πόλη και αποτελούσε πλέον ένα από τα σημαντικά κέντρα της Ορθοδοξίας της χερσονήσου της Ερυθραίας. Στις αρχές του 20ού αιώνα, σύμφωνα με την πληροφορία του προξένου της Σμύρνης Σ. Αντωνόπουλου, ο πληθυσμός της πόλης ανερχόταν σε 28.000-29.000, από τους οποίους 3.000 ήταν μουσουλμάνοι και 500 Εβραίοι, ενώ οι υπόλοιποι ήταν ελληνορθόδοξοι. Από αυτούς οι 6.500 είχαν ελληνική υπηκοότητα. Είναι άγνωστο πότε ακριβώς εγκαταστάθηκαν οι Εβραίοι στα Βουρλά αλλά

Βουρλά

μάλλον, σύμφωνα με τις πηγές που διαθέτουμε,¹² αυτό συνέβη περίπου στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, δηλαδή την εποχή της οικονομικής ακμής της πόλης. Οι Εβραίοι των Βουρλών από το 1920 άρχισαν να μεταναστεύουν προς τη Νότια Αμερική.¹³ Για τα επόμενα χρόνια έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, οι πηγές που καταγράφουν τις δημογραφικές εξελίξεις της πόλης αναφέρουν διαφορετικούς αριθμούς για τον πληθυσμό. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς αυτούς, οι ελληνορθόδοξοι αριθμούσαν 20.000 με 30.000 κατοίκους, οι μουσουλμάνοι 3.000 με 5.000, 500-600 κάτοικοι ήταν Εβραίοι και μερικές δεκάδες ήταν Αρμένιοι.¹⁴

Οι ελληνορθόδοξοι ήταν ελληνόφωνοι. Οι Εβραίοι, οι Αρμένιοι και αρκετοί μουσουλμάνοι γνώριζαν επίσης ελληνικά, ειδικά αυτοί που είχαν εμπορικές συναλλαγές με τους Έλληνες.

4. Οικιστική δομή

Την πρώτη πληροφορία για τις συνοικίες των Βουρλών την αντλούμε από τις οθωμανικές πηγές του 1528, όπου αναφέρονται έξι μουσουλμανικές συνοικίες με τα ονόματα Cami, Yenice, Hatib, Sira, Rüstem και Naiblü. Στις οθωμανικές καταγραφές του 1579 συναντάμε πρώτη φορά την ύπαρξη δύο ορθόδοξων συνοικιών με τα ονόματα Mahalle-i Zir (Κάτω Μαχαλάς) και Mahalle-i Bala (Άνω Μαχαλάς), που μάλλον ιδρύθηκαν μετά το 1566.¹⁵ Αυτές οι δύο συνοικίες αναμφίβολα είναι οι παλιότερες των ορθοδόξων της πόλης.

Η κοινότητα των ορθοδόξων χωριζόταν σε δύο ενορίες: η μία, του Αγίου Γεωργίου, βρισκόταν στον Κάτω Μαχαλά και η άλλη, της Παναγίας, στον Άνω Μαχαλά. Ο αριθμός των συνοικιών αυξήθηκε τους επόμενους αιώνες, ακολουθώντας την πορεία αύξησης του ορθόδοξου πληθυσμού. Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, στο ανατολικό τμήμα της πόλης υπήρχαν οι μουσουλμανικές συνοικίες, όπου βρίσκονταν και οι δημόσιες υπηρεσίες. Οι συνοικίες των μουσουλμάνων και των Εβραίων χωρίζονταν από αυτές των ορθοδόξων με ένα μικρό ποταμό. Το 1888 οι συνοικίες της πόλης ήταν 12, χωρίς ωστόσο να γνωρίζουμε λεπτομέρειες.¹⁶

Οι συνοικίες των Ελλήνων βρίσκονταν στα δυτικά της πόλης και ονομάζονταν Μπάλια, Σουφλά, Γιαλού, Μανιάτ, Σπιτάλια, Γιακάς, Γενή, Σειρά, Μπαλαλάκη και Μπαξελή. Η συνοικία των Εβραίων βρισκόταν στο βορειοανατολικό τμήμα της πόλης με περίπου 100 σπίτια, δύο πολυκατοικίες και μία συναγωγή.¹⁷ Τα τελευταία χρόνια της ελληνικής παρουσίας στην περιοχή η πόλη είχε επεκταθεί πολύ, έτσι ώστε τα κοντινά χωριά –όπως το Ρουστάμ (Rüstem Köy) με 100 σπίτια– είχαν μετατραπεί σε προάστια της πόλης. Πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή η συνοικία Hacı İshak ήταν η μοναδική περιοχή στην οποία κατοικούσαν Εβραίοι και μουσουλμάνοι.¹⁸

Οι δρόμοι της πόλης ήταν στενοί και με καλντερίμια. Δεν υπήρχαν δημόσιοι κήποι, πλατείες ή άλλοι ανοιχτοί χώροι. Τα σπίτια της πόλης σχεδόν όλα ήταν διώροφα, αλλά υπήρχαν και ισόγεια. Στον πάνω όροφο των διώροφων κατοικιών υπήρχαν από 2 μέχρι 4 δωμάτια. Στο κάτω όροφο υπήρχαν αποθήκες, όπου φυλάσσονταν τα γεννήματα, οι σταφίδες και το λάδι, ενώ υπήρχε και ένα τμήμα για τα ζώα. Στην αυλή βρισκόταν συνήθως ο φούρνος, το πηγάδι και ο λαχανόκηπος. Μεγάλα αρχοντικά, Ελλήνων κυρίως, υπήρχαν στις παλιές συνοικίες, όπως της Παναγίας και του Αγίου Γεωργίου. Από τα τέλη του 19ου αιώνα οικοδομήθηκαν σπίτια σε μοντέρνα αρχιτεκτονική. Ο πιο κεντρικός και εμπορικός δρόμος των Βουρλών εκτεινόταν από την εκκλησία της Παναγίας έως το Γεφύρι, εκεί όπου βρίσκονταν οι αποθήκες και οι εμπορικοί οικoi.

Η ταφή των νεκρών των ορθοδόξων έως το 1880 γινόταν στις εκκλησίες της πόλης. Αργότερα για την ταφή των νεκρών ορίστηκε ένας χώρος σχεδόν έξω από την πόλη, κοντά στη συνοικία Μπαξελή, και ονομάστηκε Γραικικόν Νεκροταφείον. Εκεί χτίστηκε ο μικρός κοιμητηριακός ναός της Αγίας Παρασκευής.

4.1. Κοινωνική διαστρωμάτωση

Ως προς την κοινωνική διαστρωμάτωση του πληθυσμού, γίνεται λόγος στις πηγές για τέσσερις κοινωνικές ομάδες: η «αριστοκρατία» της πόλης ονομαζόταν φατούροι και ήταν κυρίως μεγαλέμποροι και εξαγωγείς σταφίδας. Η επόμενη ομάδα

Βουρλά

ήταν οι σιναφλήδες (από το τουρκικό esnaf, που σημαίνει συντεχνία), δηλαδή οι επαγγελματίες και βιοτέχνες. Η τρίτη κοινωνική ομάδα ήταν οι νοικοκυραίοι, κυρίως αμπελοκτηματίες. Το τέταρτο κοινωνικό στρώμα ήταν οι γεωργοί, ή, όπως τους αποκαλούσαν, ρεσπέρηδες, και αυτοί είτε είχαν τα δικά τους μικρά αμπέλια ή δούλευαν στις ιδιοκτησίες άλλων.¹⁹

Από τα μέσα του 18ου αιώνα, από ό,τι φαίνεται, υπήρχαν ενδοκοινοτικές διαμάχες μεταξύ των ορθοδόξων και παρατηρήθηκε δυσλειτουργία στο έργο της κοινότητας, η οποία είχε χωριστεί σε δύο τμήματα: στην άνω ενορία της Παναγίας και στην κάτω ενορία του Αγίου Γεωργίου. Κάθε ενορία είχε ξεχωριστή κοινοτική διαχείριση. Οι φατούροι πρωτοστατούσαν στις υποθέσεις της κοινότητας και αναλάμβαναν και τη δημογεροντία. Έντονη διαμάχη για την εξουσία έφερε αντιμέτωπες δύο οικογένειες, του Αφέντη και του Τενεκίδη. Οι δύο οικογένειες είχαν δημιουργήσει δύο «κομματικούς» σχηματισμούς, διεκδικώντας τον έλεγχο της δημογεροντίας. Οι διαφωνίες και αντιζηλιές ανάμεσα στα δύο «κόμματα» της αριστοκρατίας ώθησαν τους γεωργούς να επιδιώξουν τη δημιουργία τρίτου «κόμματος», αυτού του λαού, κάτι που δεν το κατόρθωσαν.

5. Διοίκηση

5.1. Διοικητική υπαγωγή

Αρχικά, από τα μέσα του 15ου αιώνα, τα Βουρλά ως χωριό ήταν έδρα του ομώνυμου ναχιγιέ, ο οποίος με τη σειρά του υπαγόταν στον καζά Σμύρνης και στο **λιβά** Αϊδινίου. Δε γνωρίζουμε ακριβώς πότε, αλλά μάλλον από το 18ο αιώνα έγινε έδρα του ομώνυμου καζά. Στα χρόνια πριν από την ελληνική κατάληψη της πόλης, τα Βουρλά ήταν **καϊμακαμλίκι** το οποίο ανήκε στο **βιλαέτι** του **Αϊδινίου** με έδρα τη Σμύρνη. Περιλάμβανε 20 χωριά, ελληνορθόδοξα και μουσουλμανικά. Ο **καϊμακάμης** ήταν πάντοτε μουσουλμάνος. Από τις αρχές του 20ού αιώνα λειτουργούσε στα Βουρλά ελληνικό υποπροξενείο με στόχο την εκπροσώπηση των ελληνικών συμφερόντων και την προστασία των Ελλήνων υπηκόων.

5.2. Διοικητικό καθεστώς

Δε διαθέτουμε πληροφορίες για το διοικητικό καθεστώς των ορθόδοξων κατοίκων των Βουρλών έως τα μέσα του 18ου αιώνα. Όμως οι χριστιανοί της πόλης, όπως σε άλλες πόλεις της οθωμανικής επικράτειας, διέθεταν αντιπρόσωπο. Πρώτη αναφορά για τους προεστούς και αντιπροσώπους των ορθόδοξων συναντάμε στον κώδικα της Αναξαγορείου Σχολής του 1760. Εκεί γίνεται μια αόριστη αναφορά στους προεστούς και στους άρχοντες της κοινότητας, οι οποίοι εφάρμοζαν την «γνώμην κοινήν» για την ίδρυση και τον τρόπο λειτουργίας του σχολείου χωρίς να διακρίνεται ο αριθμός, η διάρκεια και ο τρόπος εργασίας τους. Στα πρακτικά του σχολείου αναφέρονται με διαφορετικές ονομασίες οι δημογέροντες, είτε ως προεστοί ή «πρόκριτοι γέροντες» ή «τιμιότατοι γέροντες της πολιτείας». Πριν από τις μεταρρυθμίσεις του **Τανζιμάτ** υπήρχε ένας διαχειριστής των ορθόδοξων υποθέσεων, ο οποίος οριζόταν από το διοικητή της πόλης. Μετά τις μεταρρυθμίσεις οι αντιπρόσωποι έγιναν 2, ενώ αργότερα, ανάλογα με την περίοδο, ο αριθμός έφτασε τα 16 άτομα.²⁰ Η εκλογή των μελών της **δημογεροντίας** γινόταν κάθε 2 χρόνια είτε διά βοής είτε και μυστικά, με ψηφοδέλτια. Δικαίωμα εκλογής και ψήφο είχαν όσοι ήταν εγγεγραμμένοι στους συνοικιακούς καταλόγους των **μουχτάρηδων**. Από τα 1905 τροποποιήθηκε ο κοινοτικός κανονισμός υπό την προεδρία του αρχιερατικού επιτρόπου αρχιμανδρίτη Κυρίλλου Ζαχοπούλου και την έγκριση του **μητροπολίτη Εφέσου** Ιωακείμ Ευθυβούλη. Σύμφωνα με το νέο κανονισμό, το Δεκέμβριο του 1905, ορίστηκε η νέα δημογεροντία από 7 δημογέροντες και 2 παρέδρους (αζάδες), έναν του διοικητικού συμβουλίου και έναν του Πρωτοδικείου. Σε αυτή την εκλογή ψήφισαν όσοι είχαν πληρώσει κτηματικούς φόρους άνω των 100 γροσίων.

Ωστόσο, όπως προαναφέραμε, οι κρίσεις στο εσωτερικό της δημογεροντίας δεν ήταν σπάνιες. Η πρώτη διαμάχη στην κοινότητα σημειώθηκε το 1768 λόγω των καταχρήσεων του Γεωργάκη Μαντάνογλου. Υπήρξαν φορές κατά τις οποίες ο ανταγωνισμός για την εκλογή μεταξύ αντιμαχόμενων παρατάξεων έφτανε σε επικίνδυνο σημείο για την ενότητα της κοινότητας, οπότε επενέβαινε ο μητροπολίτης και δεν επέτρεπε να πραγματοποιηθούν οι εκλογές, διορίζοντας εκείνος τους δημογέροντες.

Τα μέλη της δημογεροντίας χειρίζονταν τις φορολογικές και οικονομικές υποθέσεις των ορθόδοξων κατοίκων, απένεμαν

Βουρλά

δικαιοσύνη και διευθετούσαν όποια άλλα ζητήματα ανέκυπταν. Επίσης η δημογεροντία ενέκρινε τους ετήσιους προϋπολογισμούς εσόδων και εξόδων των κοινοτικών ιδρυμάτων, εξέταζε και έλεγχε τους απολογισμούς τους. Η δημογεροντία είχε δικαίωμα να διορίσει ειδικούς ελεγκτές για τους λεπτομερέστερους οικονομικούς ελέγχους αυτών των ιδρυμάτων. Τα μέλη της δημογεροντίας επιλέγονταν από την κοινότητα και φυσικά είχαν την αναγνώριση από την εκκλησία. Με το ταμείο της δημογεροντίας ήταν επιφορτισμένο ένα από τα μέλη της, το οποίο είχε αποκλειστικά το δικαίωμα των συμβολαιογραφικών ληξιαρχικών και των δικαστικών πράξεων. Αυτός ρύθμιζε την πληρωμή των μισθών των κλητήρων, των γραφείων και του αρχιερατείου.

Σε σοβαρά ζητήματα που προέκυπταν ο επίτροπος ή ο μητροπολίτης Εφέσου συγκαλούσε γενικές κοινοτικές συνελεύσεις. Σε αυτές τις συνελεύσεις συμμετείχαν οι αρχηγοί των συντεχνιών, οι επίτροποι κοινοτικών ιδρυμάτων, οι δημογέροντες και οι παλιοί δημογέροντες. Μετά το 1911 ιδρύθηκε το Πνευματικόν Δικαστήριο και το Μικτόν Εκκλησιαστικόν Δικαστήριο, το οποίο εκδίκαζε οικογενειακά ζητήματα όπως γάμους, διαζύγια κτλ. Τα μέλη του ήταν ο αρχιερατικός επίτροπος, ένας γραμματέας και δύο ιερείς του κλήρου των Βουρλών, τους οποίους διόριζε ο μητροπολίτης Εφέσου. Οι δημογέροντες των Βουρλών είχαν κάποια δικαιοδοσία και αρμοδιότητα και στα χριστιανικά χωριά της περιοχής των Βουρλών ως αντιπρόσωποι του μητροπολίτη Εφέσου.

Εκτός από τις ενδοκοινοτικές διαμάχες, κυρίως μεταξύ των οικογενειών Αφέντη και Τενεκίδη, υπήρχε και ένα πεδίο επαφών με την ελληνική κυβέρνηση. Τουλάχιστον από τα τέλη του 19ου αιώνα υπήρχε στενή συνεργασία μεταξύ της δημογεροντίας και του ελληνικού κράτους, που δικαιολογούνταν και από το μεγάλο αριθμό των κατοίκων που είχαν ελληνική υπηκοότητα. Ένα ενδεικτικό περιστατικό αναφέρει η Σία Αναγνωστοπούλου: «Το 1893 ο Έλληνας υποπρόξενος επεμβαίνει για το πρόβλημα που προκύπτει με τη δεκάτη επί της σταφίδας στο όνομα της κοινότητας». Αλλά από τις αναφορές του υποπροξένου προς την πρεσβεία της Ελλάδας στην [Κωνσταντινούπολη](#) προκύπτει ότι η παρέμβαση έγινε «κατά παρακλήσεις της ενταύθα Δημογεροντίας».²¹ Επιπλέον, τα μέλη της κοινότητας συχνά εκδήλωναν ανοιχτά τη συμπάθειά τους προς την Ελλάδα κατά τη διάρκεια θρησκευτικών εορτών και πανηγύρεων. Στα αρχεία του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών στην Αθήνα υπάρχουν έγγραφα όπου αναφέρεται ότι στη γιορτή του αγίου Γεωργίου οι Βουρλιώτες συγκεντρώνονταν στην εκκλησία και στο τέλος της λειτουργίας φώναζαν «ζήτω ο βασιλιάς».²²

6. Οικονομία

6.1. Πρωτογενής και δευτερογενής παραγωγή

6.1.1. Αγροτική παραγωγή

Η αμπελουργία αποτελούσε τη σημαντικότερη παραγωγική δραστηριότητα των κατοίκων ήδη από το 16ο αιώνα. Το 1528 το μεγαλύτερο μέρος των σταφυλιών του καζά Σμύρνης προερχόταν από τα Βουρλά. Την ίδια εποχή μαρτυρείται και μεγάλη παραγωγή σιταριού και κριθαριού.²³ Η ενασχόληση με την αμπελοκαλλιέργεια συνεχίστηκε όλη τη διάρκεια ύπαρξης των Βουρλών. Το 18ο και τις αρχές του 19ου αιώνα τα κτήματα βρίσκονταν στα χέρια των μουσουλμάνων. Σταδιακά όμως η αμπελουργική δραστηριότητα πέρασε αποκλειστικά στα χέρια των ορθόδοξων κατοίκων, οι οποίοι είτε εξαγόραζαν τα αμπελία ή τα είχαν «μισάρικα», καλλιεργώντας τα για λογαριασμό των κατόχων τους. Οι αμπελουργοί ασχολούνταν αποκλειστικά με την παραγωγή επιτραπέζιων σταφυλιών και όχι με την παραγωγή κρασιού. Η σταφίδα των Βουρλών είχε ξανθό χρώμα και διακρινόταν σε δύο είδη: στη λεγόμενη σουλτανίνα, η οποία ήταν χωρίς κουκούτσι και μικρή σε μέγεθος, και στη ροζακή με μεγαλύτερο μέγεθος ρώγας και 2 έως 3 κουκούτσια.²⁴ Η παραγωγή σταφίδας άκμασε από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και ειδικά μετά την εγκατάσταση των Ναξίων. Από το 1895 έως τις αρχές του 20ού αιώνα ξεκινά η παρακμή της παραγωγής λόγω της φυλλοξήρας, η οποία κατέστρεψε τα αμπελία των Βουρλών. Στις αρχές του 20ού αιώνα ξεκίνησε η καλλιέργεια των καπνών, που αντικατέστησαν την κατεστραμμένη αμπελουργία.

Άλλη σημαντική αγροτική παραγωγή των κατοίκων ήταν η ελαιοπαραγωγή, η οποία άκμασε ιδιαίτερα στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Έχουμε αναφορές ότι το 1873 η πόλη παρήγαγε 10.000 με 12.000 καντάρια λάδι. Η κτηνοτροφία εξυπηρετούσε μόνο τις ανάγκες της πόλης.

Βουρλά

6.1.2. Βιοτεχνική και βιομηχανική παραγωγή

Δε διαθέτουμε πληροφορίες για τη βιοτεχνική και βιομηχανική δραστηριότητα των ορθόδοξων των Βουρλών έως το 18ο αιώνα. Είναι όμως βέβαιο ότι οι ορθόδοξοι βιοτέχνες είχαν οργανωθεί σε συντεχνιακές τάξεις. Πρώτη φορά το 1760 συναντάμε αναφορές για τις ορθόδοξες συντεχνίες του οικισμού στον κώδικα της Αναξαγορείου Σχολής των Βουρλών, όπως το ρουφέτι των πογιατζήδων (βαφέων), που πρόσφερε χρηματικό ποσό για την ίδρυση σχολείου. Άλλη σημαντική συντεχνία ήταν το ρουφέτι των καζάζηδων (μεταξουργών). Όμως η μεταξουργία τον 20ό αιώνα είχε περιοριστεί. Όλες αυτές οι συντεχνίες γιόρταζαν τις ημέρες εορτής των αγίων προστατών τους. Για παράδειγμα, οι μπακάληδες γιόρταζαν την ημέρα εορτής του αγίου Δημητρίου, οι κεραμιδάδες του αγίου Σπυρίδωνος, οι ψαράδες του αγίου Ανδρέα.

Οι συντεχνίες της πόλης έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση, την οποία στήριξαν με τις οικονομικές προσφορές τους. Αρχικά ενίσχυσαν την ίδρυση του πρώτου σχολείου των Βουρλών και αργότερα αρκετά σχολεία λειτουργούσαν μόνο με τη χορηγία κάθε συντεχνίας.

Σημαντικό ρόλο στη βιοτεχνική δραστηριότητα έπαιξε φυσικά η παραγωγή και συσκευασία σταφίδας και ελαιολάδου. Σχεδόν όλα τα εργοστάσια παραγωγής σταφίδας βρισκόταν στη Σκάλα, το λιμάνι των Βουρλών. Ανάπτυξη όμως γνώριζαν και η σαπωνοποιία και η βυρσοδεψία. Από το 1910 είχε αναπτυχθεί σημαντικά και η ταπητουργία για λογαριασμό της Ανατολικής Εταιρείας Ταπητουργών.²⁵

Οι Εβραίοι ήταν κυρίως αχθοφόροι και γυρολόγοι. Αρκετοί μουσουλμάνοι ήταν γεωργοί, πεταλωτές, σιδεράδες, δημόσιοι υπάλληλοι και ελάχιστοι κτηνοτρόφοι. Κάποιοι μουσουλμάνοι, κάτοικοι κυρίως γειτονικών περιοχών, εργάζονταν περιοδικά στην πόλη ως καμηλιέρηδες, δημιουργώντας συχνά προστριβές με τους ντόπιους καμηλιέρηδες, καθώς έριχναν τις τιμές στα αγώγια για να παίρνουν τη δουλειά από τους τελευταίους.

6.2. Εμπόριο

Ήδη από το 16ο αιώνα το λιμάνι, η Σκάλα των Βουρλών, είχε μεγάλη εμπορική δραστηριότητα και η σταφίδα ήταν το κύριο εξαγωγίμο προϊόν που μεταφερόταν προς τη Σμύρνη. Την ίδια εποχή μαρτυρείται ότι τα έσοδα του τελωνείου του λιμανιού ανέρχονταν σε 30.000 άσπρα, ποσό αρκετά μεγάλο αν το συγκρίνουμε με τα έσοδα του τελωνείου της Σμύρνης, που κυμαίνονταν στα 80.000 άσπρα.

Σταδιακά έως το 19ο αιώνα η εμπορική δραστηριότητα των Βουρλών αυξήθηκε, με αποτέλεσμα η Σκάλα να εξελιχθεί σε σημαντικό λιμάνι εξαγωγής σταφίδας. Πριν από την έναρξη του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου εξάγονταν από τα Βουρλά περί τα 300.000 έως 350.000 καντάρια σταφίδας προς την Αυστρία, την Αγγλία, τη Γερμανία και την Ολλανδία. Αρκετά ευρωπαϊκά κράτη που είχαν εμπορικές σχέσεις με τα Βουρλά είχαν ιδρύσει υποπροξενείο. Το εμπόριο αυτό ήταν στα χέρια των Ελλήνων. Από τα μέσα του 19ου αιώνα ήδη είχαν ιδρυθεί εμπορικοί οίκοι, όπως αυτός των Υιών Νικολάου Κωνσταντινίδη, που ιδρύθηκε το 1854.²⁶

Είναι γνωστό ότι αρκετοί κάτοικοι, όλοι Έλληνες, οι λεγόμενοι κοντραμπατζήδες, ασχολούνταν στις αρχές του 20ού αιώνα με το λαθρεμπόριο. Τα κύρια αγαθά που μετακινούνταν μέσω λαθρεμπορίου ήταν καπνός, ρύζι και όπλα.

Το παζάρι των Βουρλών από το 16ο αιώνα είχε μεγάλη κίνηση. Από τα τέλη του 19ου αιώνα τα περισσότερα καταστήματα της τουρκικής αγοράς (τσαρσί) ανήκαν στους Έλληνες. Εκτός αυτού υπήρχαν και άλλες δύο ελληνικές αγορές (άνω και κάτω λότηα).²⁷ Οι εμπορικές συναλλαγές γίνονταν κυρίως με τη Σμύρνη.

7. Θρησκεία

7.1. Εκκλησιαστική υπαγωγή

Βουρλά

Τα Βουρλά την Οθωμανική περίοδο υπάγονταν στη μητρόπολη Εφέσου με έδρα το [Κορδελιό](#). Κατά το 1921, λίγο πριν από την καταστροφή της πόλης το 1922, ανακηρύχθηκαν ανεξάρτητη μητρόπολη από την Ιερά Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης. Μητροπολίτης Βριούλλων χειροτονήθηκε στον πατριαρχικό ναό ο αρχιγραμματέας Διονύσιος Μηνάς. Όμως δεν του επιτράπηκε να μεταβεί στα Βουρλά κατόπιν εντολής της ελληνικής κυβέρνησης λόγω της διαμάχης ανάμεσα στον [πατριάρχη](#) και την ελληνική κυβέρνηση.

Η επίσκεψη του μητροπολίτη Εφέσου στα Βουρλά ήταν τακτική, 2 με 3 φορές ετησίως, δηλαδή στις 25 Μαρτίου (του Ευαγγελισμού), στις 23 Απριλίου (του αγίου Γεωργίου) και στις 15 Αυγούστου (στην Κοίμηση της Θεοτόκου). Κατά τις επισκέψεις του αυτές ο μητροπολίτης διέμενε στην εκκλησία της Παναγίας, όπου είχε διαμέρισμα. Από τους σημαντικούς κληρικούς των Βουρλών ήταν ο Γαβριήλ Νικομηδείας και ο Βιδύνης Κύριλλος, οι οποίοι είχαν γεννηθεί στα Βουρλά. Σύμφωνα με το περιοδικό *Ξενοφάνης*, το 1905 ο αριθμός των κληρικών της πόλης ανερχόταν σε 5.²⁸

7.2. Εκκλησίες των Βουρλών

Ο μητροπολιτικός ναός της πόλης ήταν η Κοίμηση της Θεοτόκου, γνωστή και ως Παναγία. Ήταν η μεγαλύτερη και παλιότερη εκκλησία των Βουρλών. Βρισκόταν στον κεντρικότερο δρόμο κοντά στην Αναξαγόρειο Σχολή. Είναι άγνωστο πότε ακριβώς χτίστηκε, αλλά υπήρχε ήδη στις αρχές του 18ου αιώνα. Σε αυτήν πραγματοποιήθηκαν οικοδομικές εργασίες το 1796 και το 1860. Από αρχιτεκτονικής άποψης ήταν **τρίκλιτη βασιλική χωρίς τρούλο**. Ο περίβολός της είχε σχήμα τριγώνου²⁹ και ήταν περικλειστος με ψηλό τείχος για να μη διακρίνεται ο ναός από έξω.

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου βρισκόταν σε ύψωμα στα νότια των Βουρλών και ήταν η δεύτερη παλαιότερη εκκλησία του οικισμού. Η χρονολογία κτίσης της είναι άγνωστη, όμως υπήρχε ήδη στις αρχές του 18ου αιώνα. Ήταν τρίκλιτος, βασιλικού τύπου ναός χωρίς τρούλο, με **γυναικωνίτη**. Είχε μαρμάρινο κωδωνοστάσιο, το οποίο χτίστηκε το 1881. Οι 4 μικρές καμπάνες της εκκλησίας μεταφέρθηκαν και αναρτήθηκαν με ρωσική βοήθεια. Το χειμώνα του 1916, κατά το βομβαρδισμό της πόλης από τους Άγγλους, οι καμπάνες καταστράφηκαν.

Η εκκλησία του Αγίου Χαράλάμπους βρισκόταν στα δυτικά της πόλης και ήταν μικρότερη από τους άλλους δύο ναούς που αναφέρθηκαν. Θεμελιώθηκε το 1859 και στον αυλόγυρο της βρισκόταν το δημοτικό νοσοκομείο. Το 1911 ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη ενορία. Ήταν μονόκλιτη, μονόκοχη βασιλική με νάρθηκα και αρκετά μεγάλο γυναικωνίτη. Σε αυτή βρισκόταν ένα μικρό σχολείο για τα παιδιά της ενορίας. Αυτές οι τρεις εκκλησίες λειτουργούσαν τακτικά και καθεμιά είχε την ενορία της.

Στα Βουρλά υπήρχαν επίσης άλλες μικρότερες εκκλησίες όπως ο Άγιος Γιώργης ο Ορφανός, ο Άγιος Ευστράτιος, η Ευαγγελίστρια και ο Άγιος Ιωάννης του Μπαμπατζάνη, που δεν είχαν ενορίες. Υπήρχαν και πολλά ξωκλήσια.

8. Εκπαίδευση

Το 1760 ιδρύθηκε το πρώτο σχολείο των ορθοδόξων των Βουρλών. Ως ιδρυτής αναφέρεται ο εγκατεστημένος έμπορος στη Σμύρνη Χατζηνικολής Χρυσογιάννης, ο οποίος καταγόταν από τη Μονεμβασία. Για την ίδρυσή του συνεισέφεραν και άλλοι ορθόδοξοι κάτοικοι της πόλης. Τα πρώτα πρακτικά του σχολείου συντάχθηκαν στη Σμύρνη, ενώ τα μεταγενέστερα στα Βουρλά. Όσον αφορά την ονομασία του σχολείου, αρχικά το συναντάμε ως Σχολείον της Παναγίας, λόγω των εισφορών και χορηγιών της εκκλησίας της Παναγίας για τη λειτουργία του εκπαιδευτηρίου. Αργότερα, από το 19ο αιώνα, εμφανίζεται ως Αναξαγόρειος Σχολή Βουρλών.

Αρχικά το σχολείο δεν είχε ιδιόκτητο κτήριο διδασκαλίας και στέγη διδασκάλων. Ο χώρος του πρώτου κτηρίου αγοράστηκε με έξοδα της εκκλησίας της Παναγίας κοντά σε αυτή. Εκεί το 1780 χτίστηκε το πρώτο μικρό κτήριο του σχολείου από το μοναχό δάσκαλο Καλλίνικο. Στη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης δε λειτουργούσε. Το 1850 ανεγέρθηκε το νέο κτήριο δίπλα στο παλιότερο, με πρωτοβουλία του μητροπολίτη Βιδύνης Κυρίλλου Μπαξελη και του Χατζή Νικήτα Μπάρμπογλου. Τα χρήματα για την ανέγερση συγκεντρώθηκαν από τις εκκλησίες της Παναγίας και του Αγίου Γεωργίου. Το κτήριο ήταν

Βουρλά

διώροφο σε σχήμα Π. Στις 20 Φεβρουαρίου 1892 χτίστηκε η δυτική πτέρυγα του σχολείου και εκεί στεγάστηκε το αρρεναγωγείο. Το 1908 θεμελιώθηκε και το 1910 ολοκληρώθηκε η ανατολική πτέρυγα. Η προσθήκη έγινε με συνεισφορά των κατοίκων λόγω της αύξησης των μαθητών. Μετά τις τελευταίες οικοδομικές εργασίες το σχολείο είχε μήκος 64 μέτρα, πλάτος 24 και ύψος 18. Διέθετε 16 αίθουσες. Το κτήριο είχε 2 προσόψεις, με μία είσοδο για το παρθεναγωγείο και μία για το αρρεναγωγείο. Στην περίοδο του πολέμου 1914-1918 το κτήριο χρησιμοποιήθηκε από τον οθωμανικό στρατό. Το 1916 βομβαρδίστηκε από τον αγγλικό στόλο. Η Αναξαγόρειος Σχολή επαναλειτούργησε μετά το 1918 μετά την αποκατάσταση των ζημιών. Το 1922 σταμάτησε η λειτουργία του σχολείου μετά την εκδίωξη του ελληνικού πληθυσμού της πόλης.

Αρχικά η Αναξαγόρειος Σχολή λειτουργούσε σύμφωνα με το σύστημα της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης και διέθετε δύο τμήματα, «Ελληνομουσειον και Ευαγγελικών εντολών», και «Πεζών και κοινών γραμμάτων παιδαγωγικών», δηλαδή τμήμα ανάγνωσης, γραφής, αριθμητικής και γενικά των πρώτων στοιχειωδών γνώσεων.³⁰ Το διδακτικό σύστημα που εφαρμοζόταν ήταν η *αλληλοδιδασκτική μέθοδος*.³¹

Αρχικά το σχολείο διέθετε τέσσερις επιτρόπους, αλλά αργότερα ο αριθμός αυτός ανήλθε σε επτά. Αυτοί ήταν υπεύθυνοι για την ομαλή λειτουργία του σχολείου.

Στις αρχές του 20ού αιώνα η Αναξαγόρειος Σχολή περιλάμβανε αρρεναγωγείο και παρθεναγωγείο, όπου δίδασκαν 13 δάσκαλοι και 9 δασκάλες,³² και είχε περίπου 800 μαθητές.³³ Στα 1921-1922 στο αρρεναγωγείο δίδασκαν 13 δάσκαλοι και 2 δασκάλες με 1.064 μαθητές, ενώ κατά το ίδιο ακαδημαϊκό έτος στο παρθεναγωγείο της Αναξαγορείου Σχολής δίδασκαν 14 δασκάλες με 618 μαθήτριες.³⁴

Εκτός από την Αναξαγόρειο λειτουργούσαν και άλλα σχολεία στα Βουρλά. Το 1870 ιδρύθηκε το σχολείο του Αγίου Γεωργίου στον Κάτω Μαχαλά, κοντά στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου.

Ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα λειτουργούσαν άλλα σχολεία σε διάφορες συνοικίες και τοποθεσίες της πόλης. Πολλά από αυτά, όπως η σχολή του Αγίου Χαραλάμπους στη συνοικία Σειρά, ήταν εξαρτημένα από την Αναξαγόρειο Σχολή. Το 1889 στη συνοικία του Αγίου Γεωργίου του Ορφανού ιδρύθηκε σχολείο που ήταν εξαρτημένο από την Αγαθοεργό Αδελφότητα Ομόνοια. Το ακαδημαϊκό έτος 1921-1922 λειτουργούσε ως εξαρτημένο από την Αναξαγόρειο Σχολή το μεικτό σχολείο της συντεχνίας των κουρέων, που διέθετε τρεις δασκάλους, 105 μαθητές και 100 μαθήτριες.³⁵

Πολλά άλλα σχολεία λειτουργούσαν ανεξάρτητα και κάλυπταν τα έξοδά τους αποκλειστικά από τις συνεισφορές των συντεχνιών της πόλης. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονταν το σχολείο Μορτακίων, που ιδρύθηκε το 1888 και συντηρούνταν από τη συντεχνία των παντοπωλών, είχε δε στις αρχές του 1906 3 δασκάλους και 280 μαθητές, και το σχολείο των Υποδηματοποιών με 4 δασκάλους και 300 μαθητές.³⁶ Στα 1921-1922 το ίδιο σχολείο λειτουργούσε ως μεικτό με 2 δασκάλους, 39 αρρενες μαθητές και 31 μαθήτριες, συνολικά 70 παιδιά δηλαδή, από τα οποία 36 ήταν νήπια.³⁷

Στις αρχές του 20ού αιώνα στα Βουρλά λειτουργούσαν τέσσερα ανεξάρτητα νηπιαγωγεία αρρένων με 480 νήπια και 8 άτομα προσωπικό. Επίσης ήταν σε λειτουργία άλλα δύο νηπιαγωγεία θηλέων με 200 νήπια, τα οποία ήταν προσαρτημένα σε παρθεναγωγείο.³⁸

Τον 20ό αιώνα στην πόλη ιδρύθηκαν και ιδιωτικά σχολεία. Το ένα ήταν της Αικατερίνης Λαμπρινίδου, όπου σπούδαζαν 30 παιδιά.³⁹ Το άλλο ιδιωτικό σχολείο που ιδρύθηκε γύρω στα 1910 ήταν της Ευανθίας Βέργου με περίπου 50 μαθητές εύπορων οικογενειών.⁴⁰

Από το 1920 λειτουργούσε η Νυχτερινή Σχολή, που ήταν πλήρης αστική σχολή. Τα μαθήματα διαρκούσαν από τις 6 έως τις 9 το βράδυ και κάθε τάξη είχε 30-35 άτομα.

Από τους σημαντικότερους δασκάλους της πόλης ήταν ο Βουρλιώτης Ευγένιος, ο οποίος το 1770 δίδασκε στο σχολείο της

Βουρλά

Κάτω Παναγιάς των Κυδωνιών. Επίσης μπορούμε να αναφέρουμε και τον Κύριλλο, ιεροδιδάσκαλο Σμύρνης, τον Ιερόθεο, διδάσκαλο της συνοικίας Άνω Σμύρνης, και τον ιεροδιδάσκαλο Γαβριήλ «εκ Βρυούλλων».

9. Πολιτισμός

9.1. Ευαγή ιδρύματα και σύλλογοι

Από τα μέσα του 19ου αιώνα είχαν κάνει την εμφάνισή τους διάφορα ιδρύματα, σωματεία και σύλλογοι στα Βουρλά με ποικίλους σκοπούς. Το 1853 ιδρύθηκε η Αδελφότης Νοσοκομείου Βριουύλων, με στόχο την ίδρυση και οργάνωση νοσοκομείου. Με τις προσπάθειες αυτής της αδελφότητας χτίστηκε εκκλησία της οποίας τα εισοδήματα ενίσχυαν το νοσοκομείο. Από το 1898 το νοσοκομείο λειτουργούσε τακτικά, ενώ οι ιατροί του δούλευαν κατά κανόνα αμισθί.⁴¹ Από τους πιο γνωστούς ιατρούς ήταν ο Γεώργιος Ηλιάδης, χειρουργός από τη Σμύρνη που εγκαταστάθηκε στα Βουρλά το 1905.

Το ορφανοτροφείο των Βουρλών ιδρύθηκε το 1920 με σκοπό τη φροντίδα των ορφανών.⁴²

Το 1871 ιδρύθηκε ο Σύλλογος Αναξαγόρας από τον Αναστάσιο Πατριώτη με σκοπό την ίδρυση αναγνωστήριου, το οποίο λειτούργησε με το όνομα Αναγνωστήριον. Σταμάτησε να λειτουργεί μετά το θάνατο του ιδρυτή και στη θέση του δημιουργήθηκε ο Σύλλογος Παλιγγενεσία κατά το 1873.⁴³ Το 1899 ιδρύθηκε η Αδελφότητα Ομόνοια, που ίδρυσε και συντηρούσε το νηπιαγωγείο του Αγίου Γεωργίου του Ορφανού.

Άλλο σημαντικό σωματείο ήταν ο Μουσικός Όμιλος Βουρλών, που ιδρύθηκε το 1895. Λειτουργούσε έως το 1914 με 20-25 πνευστά όργανα και έκλεισε λόγω των διωγμών κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου. Το άλλο μουσικό σωματείο ήταν ο Σύνδεσμος Φιλομούσων, που ιδρύθηκε το 1906 με μορφωτικούς σκοπούς.

Από τα γεωργικά σωματεία μπορούμε να αναφέρουμε το Γεωργικό Σύνδεσμο Βουρλών, που ιδρύθηκε από γεωργούς και κτηματίες το 1906 και διατηρήθηκε έως το 1911. Το 1908, κατά την επιδημία του περονόσπορου της αμπελοργίας, είχε σημαντική δραστηριότητα οργανώνοντας διαλέξεις με ομιλητές από την Ελλάδα για την καλύτερη πληροφόρηση των αγροτών. Άλλο γεωργικό σωματείο που ιδρύθηκε το 1910 ήταν το Γεωργικόν Αδελφάτον Βουρλών, το οποίο λειτούργησε έως το 1914. Ιδρυτής του ήταν ο Γεώργιος Ηλιάδης. Έφερε λιπάσματα και σπόρους καπνού και μετέδωσε την καλλιέργεια του καπνού στα Βουρλά. Για την ενημέρωση των αγροτών και την επιμόρφωσή τους πραγματοποιούσε ομιλίες και από το 1911 έως το 1914 εξέδιδε γεωργική εβδομαδιαία εφημερίδα με το όνομα *Η Γεωργική Πρόοδος*.⁴⁴

Από τις αρχές του 20ού αιώνα ιδρύθηκαν πολλά σωματεία με θρησκευτικούς σκοπούς (Θρησκευτική Αδελφότης Ευσέβεια, Θρησκευτική Αδελφότης Αλήθεια, Φιλόθησκος Αδελφότης Κυριών), φιλανθρωπικά σωματεία (Φιλόπτωχος Αδελφότης Φιλανθρωπία, Αγαθοεργός Αδελφότης Κυριών), πολιτικά (Πατριωτικός Σύνδεσμος Βουρλών) και πνευματικά-καλλιτεχνικά (Όμιλος Φιλοτέχνων, Σύλλογος Αναξαγόρας).

9.2. Εκδοτική δραστηριότητα

Από τις αρχές του 20ού αιώνα ξεκίνησε η εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων των Βουρλών. Από το 1908 έως το 1912 εκδίδονταν τέσσερις σημαντικές εφημερίδες, οι: *Σύνταγμα, Πατριωτική Εφημερίς της Ερυθραίας Χερσονήσου* (1908-1912), *Η Γεωργική Πρόοδος, Αι Κλαζομεναί* και *Η Σφήκα*.⁴⁵

1. Δούκας, *Ιστορία*, Grecu, V. (επιμ.), *Ducac Historia turcobyzantina, Istoria turco-bizantina: 1341-1462* (Scriptores Byzantini I, Bucharest 1958), 26.4.24.

Βουρλά

2. Caymaz, T. – Emeç, M., *Urla, Kuruluşu-adinin kökeni* (Urla – İzmir 2003), σελ. 51.
3. Μηλιώρης, Ν., «Βουρλά και Βουρλιώτες», *Μικρασιατικά Χρονικά* 2 (1939), σελ. 423-424.
4. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 18-19.
5. Caymaz, T. – Emeç, M., *Urla, Kuruluşu-adinin kökeni* (Urla – İzmir 2003), σελ. 51.
6. Chandler, R., *Travels in Asia Minor: or an account of a tour made at the expense of the society of dilettante* 1 (Dublin 1775), σελ. 98.
7. Caymaz, T. – Emeç, M., *Urla, Kuruluşu-adinin kökeni* (Urla – İzmir 2003), σελ. 16.
8. Caymaz, T. – Emeç, M., *Urla, Kuruluşu-adinin kökeni* (Urla – İzmir 2003), σελ. 51-52, 55, 58.
9. Τα στοιχεία αυτά από τις οθωμανικές καταγραφές καταρρίπτουν τον ισχυρισμό ότι στη χερσόνησο των Βουρλών δεν υπήρχαν ορθόδοξοι πριν από τις αρχές του 18ου αιώνα, όπως αναφέρει η Αναγνωστοπούλου [βλ. Αναγνωστοπούλου, Σ., *Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες: Από το Μιλλέτ των Ρωμίων στο Ελληνικό Έθνος* (Αθήνα 1998), σελ. 243, σημ. 43] βασισμένη στα έργα του Baycara [βλ. Baycara, T., “XIX. Yüzyilda Urla yarimadasında nüfus hareketleri”, στο Okyar, O. – İnalçik, H. (επιμ.), *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)* (Ankara 1980), σελ. 279-286] και του Εβλιά Τσελεμπί [Evliya Çelebi, *Seyahatname* 9 (İstanbul 1935)].
10. Caymaz, T. – Emeç, M., *Urla, Kuruluşu-adinin kökeni* (Urla – İzmir 2003), σελ. 55.
11. Μηλιώρης, Ν., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 60.
12. *Yurt Ansiklopedisi* 6 (İstanbul 1983), βλ. λ. “İzmir”, σελ. 4.272-4.273.
13. Tunçag, A.S., *Bir Varmış Urla* (Urla 2003), σελ. 20.
14. Το περιοδικό *Ξενοφάνης* για το 1905 αναφέρει ότι ο συνολικός αριθμός των ελληνορθόδοξων ανερχόταν σε 23.000 και των μουσουλμάνων σε 5.000, χωρίς καμία αναφορά σε άλλες εθνοθησκευτικές κοινότητες, βλ. *Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Β:11* (Αύγουστος 1905), σελ. 522-524. Το επόμενο έτος ο συνολικός αριθμός του πληθυσμού παρουσιάζεται να ανέρχεται σε 30.000 άτομα, από τους οποίους 5.000 ήταν μουσουλμάνοι, 600 Εβραίοι, μερικές δεκάδες Αρμένιοι και λίγοι ξένοι. Οι υπόλοιποι, σύμφωνα με το περιοδικό, ήταν ελληνορθόδοξοι και από αυτούς 5.000 με 6.000 είχαν ελληνική υπηκοότητα, βλ. Ιατρίδης, Κ., «Μονογραφία Βουρλών», *Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατικών Ανατολή Γ:10-11* (Ιούλιος-Αύγουστος 1906), σελ. 492-524. Στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών σώζονται μαρτυρίες που αναφέρουν διαφορετικούς αριθμούς από αυτούς που συναντάμε σε άλλες πηγές, ειδικά όσον αφορά τους ελληνορθόδοξους κατοίκους (που παρουσιάζονται να ανέρχονται σε 30.000 με 40.000) και τους κατόχους ελληνικής υπηκοότητας (20.000). Βλ. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχεία, Βουρλά, τμήματος Βουρλών, περιφέρειας Ερυθραίας, μικρασιατικής επαρχίας Ιωνίας, αρ. 69. Για άλλες πηγές βλ. Κοντογιάννης, Π., *Γεωγραφία της Μικράς Ασίας* (Αθήνα 1921), σελ. 309-310, και Αναγνωστοπούλου, Σ., *Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες: Από το Μιλλέτ των Ρωμίων στο Ελληνικό Έθνος* (Αθήνα 1998), πίνακες.
15. Caymaz, T. – Emeç, M., *Urla, Kuruluşu-adinin kökeni* (Urla – İzmir 2003), σελ. 55.
16. *Yurt Ansiklopedisi* 6 (İstanbul 1983), βλ. λ. “İzmir”, σελ. 4382.
17. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 30.
18. Tunçag, A.S., *Bir Varmış Urla* (Urla 2003), σελ. 20.

Βουρλά

19. Μηλιώρης, Ν., «Βουρλά και Βουρλιώτες», *Μικρασιατικά Χρονικά* 2 (1939), σελ. 446-447.
20. Βλ. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 94-95, σημ. 1.
21. Βλ. Αναγνωστοπούλου, Σ., *Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες: Από το Μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό Έθνος* (Αθήνα 1998), σελ. 443.
22. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχαία, Βουρλά, τμήματος Βουρλών, περιφέρειας Ερυθραίας, μικρασιατικής επαρχίας Ιωνίας, αρ. 69.
23. Caymaz, T. – Emeç, M., *Urla, Kuruluşu-adının kökeni* (Urla – İzmir 2003), σελ. 54.
24. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 52-53.
25. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 56.
26. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 49.
27. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχαία, Βουρλά, τμήματος Βουρλών, περιφέρειας Ερυθραίας, μικρασιατικής επαρχίας Ιωνίας, αρ. 69.
28. *Σύγγραμμα Περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Β* (Αθήνα 1905), σελ. 522.
29. Ιατρίδης, Κ., «Μονογραφία Βουρλών», *Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Γ:10-11* (Ιούλιος-Αύγουστος 1906), σελ. 502.
30. Σολδάτος, Χ.Σ., *Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας (1800-1922) Α: Η γέννηση και εξέλιξη των σχολείων* (Αθήνα 1989), σελ. 119.
31. Σολδάτος, Χ.Σ., *Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας (1800-1922) Α: Η γέννηση και εξέλιξη των σχολείων* (Αθήνα 1989), σελ. 120.
32. Ιατρίδης, Κ., «Μονογραφία Βουρλών», *Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Γ:12* (Σεπτέμβριος 1906), σελ. 545.
33. Σολδάτος, Χ.Σ., *Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας (1800-1922) Α: Η γέννηση και εξέλιξη των σχολείων* (Αθήνα 1989), σελ. 223.
34. Μιχαηλίδης-Νουάρος, Μ., «Η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδος εν Μικρασία», *Μικρασιατικά Χρονικά* ΣΤ (1955), σελ. 54.
35. Μιχαηλίδης-Νουάρος, Μ., «Η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδος εν Μικρασία», *Μικρασιατικά Χρονικά* ΣΤ (1955), σελ. 54.
36. Ιατρίδης, Κ., «Μονογραφία Βουρλών», *Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Γ:12* (Σεπτέμβριος 1906), σελ. 544-545.
37. Μιχαηλίδης-Νουάρος, Μ., «Η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδος εν Μικρασία», *Μικρασιατικά Χρονικά* ΣΤ (1955), σελ. 54.
38. *Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Β:11* (Αύγουστος 1905), σελ. 522-524.
39. Ιατρίδης, Κ., «Μονογραφία Βουρλών», *Σύγγραμμα Περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Γ:12* (Σεπτέμβριος 1906), σελ. 545.
40. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 293.

Βουρλά

41. Ιατρίδης, Κ., «Μονογραφία Βουρλών», *Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατών Ανατολή Γ*:12 (Σεπτέμβριος 1906), σελ. 545.
42. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 304-306.
43. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 295-297.
44. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 307-308.
45. Μηλιώρης, Ν.Ε., *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας Α: Ιστορικά* (Αθήνα 1955), σελ. 317-318.

Bibliography :

	Αντωνόπουλος Σ. , <i>Μικρά Ασία</i> , Αθήναι 1907
	Κοντογιάννης Π. , <i>Γεωγραφία της Μικράς Ασίας. Φυσική σύστασις της χώρας, πολιτική γεωγραφία, φυσικός πλούτος</i> , Αθήναι 1921
	Αναγνωστοπούλου Σ. , <i>Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες. Από το Μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό Έθνος</i> , Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997
	Σολδάτος Χ. , <i>Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του ελληνισμού της Μικράς Ασίας (1800-1922), Α': Η γέννηση και η εξέλιξη των σχολείων</i> , Αθήνα 1989
	Σολδάτος Χ. , <i>Η εκπαιδευτική και πνευματική κίνηση του ελληνισμού της Μικράς Ασίας (1800-1922). Β': Η οργάνωση και η λειτουργία των σχολείων</i> , Αθήνα 1989
	Μηλιώρης Ν. , "Ο σύλλογος των Μικρασιατών η Ανατολή", <i>Μικρασιατικά Χρονικά</i> , 12, 1965, 337-367
	Μηλιώρης Ν. , <i>Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας, Μέρος Β'</i> , Αθήνα 1965
	Μιχαηλίδης-Νουάρος Μ. , "Η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδος εις την εντός της Ζώνης των Σεβρών Μικρασιατικήν περιοχήν", <i>Μικρασιατικά Χρονικά</i> , 6, 1955, 3-72
	Chandler R. , <i>Travel in Asia Minor: or an account of tour made at the expense of the society of dilettante</i> , Dublin 1775
	Δούκας , <i>Istoria Turco-Bizantina (1341-1462)</i> , Grecu, V. (ed.), Academia Republicae Romanica, Scriptores Byzantini 1, Bucharest 1958
	Çaymaz T., Emeç M. , <i>Urla, Kuruluşu-adının kökeni</i> , Urla – İzmir 2003
	Μηλιώρης Ν. , "Βουρλά και Βουρλιώτες", <i>Μικρασιατικά Χρονικά</i> , 2, 1939, 421-447
	Μηλιώρης Ν. , <i>Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας. Α: Ιστορικά</i> , Αθήνα 1955
	Tunçag A.S. , <i>Bir Varmış Urla</i> , Urla 2003
	Ιατρίδης Κ. , "Μονογραφία Βουρλών", <i>Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των</i>

Βουρλά

	Μικρασιατικών «Ανατολή», Γ', τεύχ. 10-11, Ιούλιος-Αύγουστος 1906, 492-524
	Μηλιώρης Ν., "Η αρχή των Βουρλών", <i>Μικρασιατικά Χρονικά</i> , Ε, 1952, 102-116
	Μηλιώρης Ν., "Ιστορικά και Λαογραφικά των Βουρλών Σύμμικτα", <i>Μικρασιατικά Χρονικά</i> , ΣΤ, 1955, 222-267

Webliography :

	Αρχιτεκτονική στα Βουρλά 19ος αι. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1249/14288.pdf
--	--

Glossary :

	αλληλοδιδασκτική μέθοδος, η Μέθοδος διδασκαλίας σύμφωνα με την οποία προχωρημένοι μαθητές, «πρωτόσχολοι», εκτελούσαν χρέη βοηθού του δασκάλου διδάσκοντας σε μικρότερες τάξεις.
	βιλαέτι (βαλιλίκι), το Η ανώτατη βαθμίδα της διοίκησης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία αφορούσε μεγάλες διοικητικές περιοχές. Οι μεγάλες επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ονομάζονταν αρχικά εγιαλέτ. Η νέα διαίρεση του 1864 εισήγαγε τον όρο βιλαγιέτ (vilayet), κατά αντιστοιχία προς το γαλλικό διοικητικό όρο département, μικρότερης όμως έκτασης. Ο διοικητής του βιλαετιού ονομαζόταν βαλής και είχε εκτεταμένες δικαιοδοσίες.
	γυναικωνίτης, ο Τμήμα του ναού στο υπερώο, το οποίο προοριζόταν για τις γυναίκες.
	δημογεροντία, η Κοινοτική αρχή που απαρτιζόταν από το σύνολο των κοινοτικών αξιωματούχων, οι οποίοι κατά περίπτωση ονομάζονταν άρχοντες, προεστοί, επίτροποι, δημογέροντες ή απλώς γέροντες.
	καζάς, ο Η βασική και κατώτερη βαθμίδα της οθωμανικής επαρχιακής διοίκησης. Περιλάμβανε την άμεση περιφέρεια μιας πόλης ή κομόπολης. Στην Ύστερη Οθωμανική περίοδο ταυτίζεται με το καϊμακαμλίκι.
	καϊμακάμης, ο Οθωμανός αξιωματούχος, διοικητής ενός καϊμακαμλικιού, της διοικητικής μονάδας που διαδέχτηκε τον καζά την Ύστερη Οθωμανική περίοδο.
	καϊμακαμλίκι, το Οθωμανική διοικητική μονάδα που αντικατέστησε τον καζά στην Ύστερη Οθωμανική περίοδο, μετά τη διοικητική μεταρρύθμιση του 1864.
	μουχτάρης, ο Αιρετός κοινοτικός υπάλληλος, ο επικεφαλής της κοινότητας σε επίπεδο χωριού ή συνοικίας.
	ναχιγιές, ο Μικρού μεγέθους μονάδα επαρχιακής διοίκησης του οθωμανικού κράτους καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του. Υποδιαίρεση του καζά.
	σαντζάκι, το (λιβάς, ο) Μεσαίου μεγέθους μονάδα επαρχιακής διοίκησης του οθωμανικού κράτους καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του. Υποδιαίρεση του πρώιμου οθωμανικού εγιαλετιού (ή μπεϊλερμπεϊλικιού) και του ύστερου οθωμανικού βιλαετιού. Στην Ύστερη Οθωμανική περίοδο είναι γνωστό και ως μουτσαριφλίκι.
	τρίκλιτη βασιλική, η Δρομικός (επιμήκης) τύπος ναού που υποδιαιρείται εσωτερικά σε τρία κλίτη: το μεσαίο και δύο πλάγια. Συχνά το μεσαίο κλίτος φωτίζεται από έναν υπερψωμένο φωταγωγό. Κατά την Πρώιμη Βυζαντινή περίοδο χαρακτηρίζεται από τις μεγάλες διαστάσεις του.
	τρούλος, ο Χαρακτηριστικό στοιχείο στη βυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική. Πρόκειται για ημισφαιρικό θόλο στη στέγη των ναών, δηλαδή για μια κυλινδρική κατασκευή με ανοίγματα (παράθυρα) στο τύμπανο και με θολωτή στέγαση. Ο τρούλος εμφανίζεται ήδη στα Πρώιμα Βυζαντινά χρόνια, επικρατεί κατά τους Μέσους χρόνους και διαδίδεται ευρύτερα στα Βαλκάνια και τη Ρωσία.

Sources

Βουρλά

Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατικών Ανατολή Β:11 (Αύγουστος 1905), σελ. 522-524.

«Ανοικοδόμησις της Αναξαγορείου Σχολής», Σύγγραμμα περιοδικόν Ξενοφάνης του Συλλόγου των Μικρασιατικών Ανατολή ΣΤ:4 (Απρίλιος 1909), σελ. 189-192.

Δούκας, Ιστορία, Grecu, V. (επιμ.), *Ducae Historia turcobyzantina, Istoria turco-bizantina: 1341-1462* (Scriptores Byzantini 1, Bucharest 1958).

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αρχαία, Βουρλά, τμήματος Βουρλών, περιφέρειας Ερυθραίας, μικρασιατικής επαρχίας Ιωνίας, αρ. 69.

Quotations

Υπόμνημα του Έλληνα υποπροξένου της Ελλάδας στα Βουρλά το 1893 προς την Ελληνική Πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη για την παρέμβασή του στα θέματα της Κοινότητας Ορθοδόξων

«[...] κατά παρακλήσεις της ενταύθα Δημογεροντίας προς την οποίαν είχαν εγκαίρως συστήσει τα δέοντα, συνέταξα ίδια χειρί, εμπιστευτικώς, και σχέδια τουρκιστί αναφορών εκ μέρους αυτής, αίτινες υπεβλήθησαν συγχρόνως προς τας αρχάς Σμύρνης και Βρυούλων [...] ως μοί εδήλωσεν εμπιστευτικώς ο προς έκφρασιν επισήμων ευχαριστιών επισκεφθείς με [...] Σεβ. Μητροπολίτης Εφέσου, εις ην υπάγονται εκκλησιαστικώς τα Βρύουλα, η Γεν. Διοίκησις, καίπερ αγνοούσα τας λεπτομερείας της μετά της ενταύθα Εκκλησίας συμπράξεώς μου, δεν ηρκέσθη εις το να κηρύξη [...] εναντίαν τω περι ακινήτων των ξένων πρωτοκόλλω την εν τω ζητήματι ανάμιξίν μου, αλλά και τη ενταύθα ορθοδόξω Κοινοτήτι συνέστησε σοβαρώς πάσαν του λοιπού αποχήν από του προξενείου εν παντί του τόπου ζητήματα».

Πηγή: Αναγνωστοπούλου, Σ., *Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919. Οι Ελληνορθόδοξες Κοινότητες: Από το Μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό Έθνος* (Αθήνα 1998), σελ. 443-444.